

مالیه عمومی و انتخاب عمومی

(جلد اول)

جان کولیس
فیلیپ جونز

ترجمه
دکتر الیاس نادران
آرش اسلامی
علی چشمی

تهران

۱۳۸۸

سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی دانشگاهها (سمت)
مرکز تحقیق و توسعه علوم انسانی

- سرشناسه: کالینس، جان جی.، ۱۹۴۹ - م. Cullis, John G.
 عنوان و نام پدیدآور: مالیه عمومی و انتخاب عمومی / جان کالیز، فیلیپ جونز؛ ترجمه الیاس نادران، آرش اسلامی، علی چشمی.
 مشخصات نشر: تهران: سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی دانشگاهها (سمت)، مرکز تحقیق و توسعه علوم انسانی، ۱۳۸۸.
 مشخصات ظاهری: ۲ ج.
 فروست: «سمت»: ۱۳۱۴، ۱۳۱۵. اقتصاد: ۴۸، ۴۹.
 شابک: ۳-۴۰۶-۵۳۰-۹۶۴-۹۷۸-۵۳۵۰۰ روال (ج ۱)، ۰۰-۴۰۷-۵۳۰-۹۶۴-۹۷۸-۵۲۰۰۰ روال (ج ۲).
 وضعیت فهرست‌نویسی: فیا
 یادداشت: عنوان اصلی:
 موضوع: مالیه عمومی
 موضوع: انتخاب اجتماعی
 شناسه افزوده: جونز، فیلیپ آر.، ۱۹۴۸ - م. Jones, Philip R.
 شناسه افزوده: نادران، الیاس، ۱۳۴۴ - م. مترجم
 شناسه افزوده: آرش، مترجم
 شناسه افزوده: چشمی، علی، مترجم
 شناسه افزوده: سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی دانشگاهها (سمت)، مرکز تحقیق و توسعه علوم انسانی.
 رده‌بندی کنگره: ۱۳۸۸ م ۲ ک ۲ / HJ ۱۴۱
 رده‌بندی دیویی: ۳۳۶
 شماره کتابشناسی ملی: ۱۹۵۲۲۶۷

سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی دانشگاهها (سمت)
 مرکز تحقیق و توسعه علوم انسانی

Public Finance and Public Choice; John Cullis & Philip Jones; 2nd ed., Oxford: Oxford University Press Inc., 1998.

مالیه عمومی و انتخاب عمومی (جلد اول)

ترجمه دکتر الیاس نادران (عضو هیئت علمی دانشگاه تهران)، آرش اسلامی، علی چشمی

چاپ اول: زمستان ۱۳۸۸

تعداد: ۲۰۰۰

حروفچینی و لیتوگرافی: «سمت»

چاپ و صحافی: سازمان چاپ و انتشارات، وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی

قیمت: ۵۳۵۰۰ ریال. در این نوبت چاپ قیمت مذکور ثابت است و فروشندگان و عوامل توزیع مجاز به

تغییر آن نیستند.

نشانی ساختمان مرکزی: تهران، بزرگراه جلال آل احمد، غرب پل یادگار امام (ره)، روبه‌روی پمپ گاز،

کد پستی ۱۶۶۳۶، تلفن ۰۲-۴۴۲۴۶۲۵۰.

www.samt.ac.ir

info@samt.ac.ir

کلیه حقوق اعم از چاپ و تکثیر، نسخه‌برداری، ترجمه و جز اینها برای «سمت» محفوظ است (نقل مطالب با ذکر مأخذ بلامانع است).

سخن «سمت»

یکی از اهداف مهم انقلاب فرهنگی، ایجاد دگرگونی اساسی در دروس علوم انسانی دانشگاهها بوده است و این امر، مستلزم بازنگری منابع درسی موجود و تدوین منابع مبنایی و علمی معتبر و مستند با در نظر گرفتن دیدگاه اسلامی در مبنایی و مسائل این علوم است.

ستاد انقلاب فرهنگی در این زمینه گامهایی برداشته بود، اما اهمیت موضوع اقتضا می کرد که سازمانی مخصوص این کار تأسیس شود و شورای عالی انقلاب فرهنگی در تاریخ ۶۳/۱۲/۷ تأسیس «سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی دانشگاهها» را که به اختصار «سمت» نامیده می شود، تصویب کرد.

بنابراین، هدف سازمان این است که با استمداد از عنایت خداوند و همت و همکاری دانشمندان و استادان متعهد و دلسوز، به مطالعات و تحقیقات لازم پردازد و در هر کدام از رشته های علوم انسانی به تألیف و ترجمه منابع درسی اصلی، فرعی و جنبی اقدام کند.

دشواری چنین کاری بر دانشمندان و صاحب نظران پوشیده نیست و به همین جهت مرحله کمال مطلوب آن، باید به تدریج و پس از انتقادهای و یادآوریهایی ارباب نظر به دست آید و انتظار دارد که این بزرگواران از این همکاری دریغ نورزند.

کتاب حاضر برای دانشجویان رشته اقتصاد در مقطع کارشناسی ارشد به عنوان منبع اصلی درس «اقتصاد بخش عمومی» به ارزش جمعاً ۶ واحد ترجمه شده است. این کتاب در مقطع دکتری نیز به عنوان پیش نیاز یا متن کمک درسی می تواند مفید واقع شود. امید است که علاوه بر جامعه دانشگاهی، سایر علاقه مندان نیز از آن بهره مند شوند. از استادان و صاحب نظران ارجمند تقاضا می شود با همکاری، راهنمایی و پیشنهادهای اصلاحی خود، این سازمان را در جهت اصلاح کتاب حاضر و تدوین دیگر آثار مورد نیاز جامعه دانشگاهی جمهوری اسلامی ایران یاری دهند.

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
۱	مقدمه مترجم
۱	فصل اول: امکانات و دلالت‌های بازار
۱	۱-۱ مقدمه
۲	۱-۲ تصویری از بهینگی پارتو
۴	۱-۳ دستیابی به کارایی: تعادل جزئی
۷	۱-۴ دستیابی به کارایی: تعادل عمومی
۱۷	۱-۵ برابری و تابع رفاه اجتماعی
۲۱	۱-۶ برابری و توانایی پرداخت
۲۴	۱-۷ بازارهای رقابت‌پذیر در مقابل رقابت کامل
۲۶	۱-۸ نظریه بهینه دوم
۳۰	۱-۹ تعدیل کانون توجه: رهیافت انتخاب عمومی
۳۶	۱-۱۰ باز هم نظریه بهینه دوم
۳۷	۱-۱۰-۱ شرایط جدایی‌پذیری
۳۷	۱-۱۰-۲ سیاست‌های ویژه بهینه دوم
۴۲	۱-۱۱ خلاصه
۴۳	ضمیمه: استخراج بعضی از قواعد
۵۰	منابع
۵۳	فصل دوم: ارزیابی سیاست مالی عمومي: مازاد مصرف‌کننده، معیارهای رفاه، و ...
۵۳	۲-۱ مقدمه
۵۵	۲-۲ مازاد مصرف‌کننده: تخمین آثار رفاهی همراه با تغییرات قیمت
۶۶	۲-۳ معیارهای رفاه: بهبود پارتو و بهبود پارتوی بالقوه همچون راهنمایی برای ...
۶۷	۲-۳-۱ معیار پارتو

۶۷	۲-۳-۲ معیار بهبود پارتوی بالقوه
۶۸	۲-۳-۳ معیار سیتوفسکی
۷۰	۲-۴ پیامدهای جانبی: چرا آنها مسئله‌اند؟
۸۳	۲-۵ راه‌حلهایی برای مسئله پیامد خارجی: نقش بخش عمومی و ...
۸۶	۲-۶ وضع مالیات در برابر وضع مقررات
۸۷	۲-۶-۱ مالیاتها در مقابل مقررات: مقایسه کارایی
۹۳	۲-۶-۲ مالیاتها در مقابل مقررات: منطق انتخاب عمومی
۹۷	۲-۷ خلاصه
۹۸	منابع
۱۰۱	فصل سوم: کالاهای عمومی
۱۰۱	۳-۱ مقدمه
۱۰۳	۳-۲ کالای عمومی چیست؟
۱۰۴	۳-۲-۱ مصرف غیر رقابتی
۱۰۷	۳-۲-۲ استثنای پذیري
۱۰۹	۳-۳ مدل کلی کالاهای عمومی
۱۱۴	۳-۴ کالاهای عمومی خالص و ناخالص
۱۱۵	۳-۴-۱ استثنای پذیري و رقابتی نبودن در مصرف
۱۱۶	۳-۴-۲ کالاهای مرکب / کالاهای شبه عمومی
۱۲۰	۳-۴-۳ تقسیم مصرف
۱۲۱	۳-۵ سواری مجانی و تأمین کالاهای عمومی
۱۲۲	۳-۵-۱ تأمین داوطلبانه کالاهای عمومی
۱۲۳	۳-۵-۲ چانه زنی در گروهی کوچک
۱۲۶	۳-۵-۳ راه حل لیندال - بوهانسن
۱۳۱	۳-۵-۴ نظریه باشگاهها
۱۳۴	۳-۵-۵ تأمین خصوصی کالاهای عمومی خالص
۱۴۲	۳-۵-۶ تأمین عمومی کالاهای عمومی خالص: مالیات کلارک
۱۴۸	۳-۵-۷ آشکار سازی ترجیحات در گروههای کوچک و بزرگ
۱۵۰	۳-۶ نیازهای شایستگی و کالاهای شایستگی

۱۵۳	۳-۷ خلاصه
۱۵۶	منابع
۱۵۹	فصل چهارم: تصمیم‌سازی جمعی: در جستجوی «نفع عمومی»
۱۵۹	۴-۱ مقدمه
۱۶۱	۴-۲ چرا مالیات‌دهندگان رأی می‌دهند؟
۱۶۵	۴-۲-۱ افراد از عمل رأی دادن مطلوبیت کسب می‌کنند
۱۶۸	۴-۲-۲ رأی دادن و راهبرد قطعی مینیماکس
۱۶۹	۴-۲-۳ رأی‌دهنده اخلاق‌گرا
۱۷۱	۴-۳ طراحی قواعد رأی‌گیری
۱۷۲	۴-۳-۱ قضیه عدم امکان آرو
۱۷۶	۴-۳-۲ اهمیت قضیه عدم امکان آرو چیست؟
۱۷۷	۴-۴ برخی ویژگیهای قاعده رأی‌گیری اکثریت
۱۷۷	۴-۴-۱ رأی‌گیری اکثریت و رأی‌دهنده میانی
۱۸۳	۴-۴-۲ رأی‌گیری اکثریتی و معیارهای رفاه
۱۸۵	۴-۴-۳ هزینه‌های قاعده رأی‌گیری اکثریت
۱۸۷	۴-۴-۴ رأی‌گیری اکثریت و شدت ترجیحات
۱۹۰	۴-۴-۵ ارزیابی رأی‌گیری اکثریت
۱۹۱	۴-۵ دموکراسی نماینده‌ای: نقش سیاستمداران و احزاب سیاسی
۱۹۱	۴-۵-۱ زد و بند و بیانیه‌های سیاسی
۱۹۴	۴-۵-۲ حداکثرسازی آرا و قاعده رأی‌دهنده میانی
۱۹۶	۴-۶ رأی‌گیری و فرضیه هیولاه: آیا رأی‌گیری اکثریت به رشد فزاینده ...
۱۹۸	۴-۶-۱ قیمت مالیاتی و رأی‌گیری اکثریت
۱۹۹	۴-۶-۲ توهم مالی
۲۰۲	۴-۶-۳ استبداد اکثریت
۲۰۳	۴-۷ خلاصه
۲۰۵	منابع
۲۰۸	فصل پنجم: فرونده‌خواهی، تأمین عمومی کالاها و خدمات و «بازگشت به بازار»
۲۰۸	۵-۱ مقدمه

۲۱۰	۵-۲ هزینه‌های فزونه‌خواهی و فرایند سیاسی
۲۱۶	۵-۲-۱ هزینه‌های ناکارایی X
۲۱۸	۵-۲-۲ فعالیت سودجویانه مستقیماً غیرمولد
۲۲۰	۵-۲-۳ هزینه‌های اجتماعی
۲۲۰	۵-۲-۴ بازده‌های کارآفرینی
۲۲۲	۵-۲-۵ فزونه‌خواهی و فرایند مقررات‌گذاری
۲۲۷	۵-۳ تأمین بخش عمومی
۲۳۲	۵-۴ علتی اثباتی برای تولید عمومی
۲۳۲	۵-۴-۱ اقتصاد هزینه مبادله
۲۳۶	۵-۴-۲ مخاطرات اخلاقی
۲۳۷	۵-۴-۳ هزینه مبادله
۲۴۱	۵-۴-۴ مشارکت و قدرت جبران‌کنندگی
۲۴۲	۵-۴-۵ هزینه‌های سربار سرمایه و رقابت‌پذیر کردن بازارها
۲۴۴	۵-۴-۶ تولید عمومی و روان‌شناسی
۲۵۳	۵-۵ وضعیتی منفی در تولید عمومی
۲۵۳	۵-۵-۱ دخالت اداری
۲۵۴	۵-۵-۲ وضع مقررات
۲۵۶	۵-۵-۳ یارانه‌ها
۲۵۸	۵-۶ توصیه‌هایی برای «صنایع ملی‌شده» و پیش‌بینی‌هایی درباره آنها
۲۵۹	۵-۶-۱ مورد صنایع «ملی‌شده»
۲۶۷	۵-۶-۲ رهیافت اقتصاد سیاسی (حقوق مالکیت)
۲۶۹	۵-۷ بازگشتی به بازار
۲۶۹	۵-۷-۱ خصوصی‌سازی
۲۷۱	۵-۷-۱ الف خصوصی‌سازی و کارایی
۲۷۷	۵-۷-۱ ب سایر گزینه‌ها
۲۸۰	۵-۷-۱ ج وضع مقررات درباره شرکت‌های خصوصی‌شده
۲۸۲	۵-۷-۱ د خصوصی‌سازی: سیاستی چندبعدی
۲۸۷	۵-۷-۲ شبه‌بازارها (یا بازارهای داخلی)
۲۹۶	۵-۸ خلاصه

۲۹۹	ضمیمه: چند مورد غیر متعارف
۳۰۱	منابع
۳۰۶	فصل ششم: ارزیابی مخارج عمومی: تحلیل هزینه - فایده
۳۰۶	۶-۱ مقدمه
۳۰۸	۶-۲ تحلیل هزینه - فایده چیست؟
۳۱۴	۶-۳ تحلیل هزینه - فایده و آثار خارجی: تأثیر واقعی در مقابل تأثیر پولی
۳۱۸	۶-۴ تحلیل هزینه - فایده و مازاد مصرف کننده: ارزیابی فواید
۳۲۳	۶-۵ قیمت گذاری سایه‌ای: کاستیهای قیمتهای بازار
۳۲۹	۶-۶ قیمت گذاری سایه‌ای: ایجاد قیمتها
۳۲۹	۶-۶-۱ کالاهای عمومی - فواید نامحسوس
۳۳۰	۶-۶-۲ ارزش زندگی انسان
۳۳۸	۶-۶-۳ سالهای زندگی تعدیل شده بر مبنای کیفیت زندگی (QALYs)
۳۴۷	۶-۷ تنزیل و هزینه سرمایه
۳۴۸	۶-۷-۱ انتخاب نرخهای تنزیل
۳۵۱	۶-۷-۲ نرخ تنزیل ترجیح زمانی اجتماعی (STPROD): برآوردهای مناسب
۳۵۴	۶-۷-۳ نرخ تنزیل هزینه فرصت اجتماعی (SOCROD): برآوردهای مناسب
۳۵۷	۶-۷-۴ هزینه فرصت چیست؟
۳۵۹	۶-۷-۵ تنزیل و نرخهای تنزیل: آیا واقعاً مشکلی هست؟
۳۶۱	۶-۸ مخاطره و عدم اطمینان
۳۶۶	۶-۹ تحلیل هزینه - فایده و معیار بهبود بالقوه پارتو
۳۷۴	۶-۱۰ خلاصه
۳۷۵	منابع
۳۷۹	فصل هفتم: نظریه مالیات: مفاهیم بنیادی
۳۷۹	۷-۱ مقدمه
۳۸۰	۷-۲ بار اضافی مالیات: تحلیل تعادل جزئی
۳۸۷	۷-۲-۱ تقاضای جبرانی: آیا برای ایجاد بار اضافی، مالیات باید تقاضا را ...
۳۸۹	۷-۲-۲ معیارهای بار اضافی
۳۹۱	۷-۲-۳ هزینه‌های رفاهی با هزینه نهایی صعودی

۳۹۴	۷-۳ هزینه‌های رفاهی مالیات: تحلیل تعادل عمومی
۴۰۲	۷-۴ هزینه‌های رفاهی مالیات بر درآمد
۴۰۶	۷-۵ برآوردهای تعادل جزئی: سایر ملاحظات
۴۱۴	۷-۶ هزینه نهایی وجوه عمومی و تصمیمهای سیاسی
۴۱۷	۷-۷ اصابت مالیاتی
۴۱۸	۷-۷-۱ تحلیل تعادل جزئی
۴۲۱	۷-۷-۲ مالیاتها و ساختار بازار
۴۲۷	۷-۷-۳ تحلیل تعادل عمومی
۴۴۰	۷-۸ تبدیل مالیات/ یارانه به سرمایه
۴۴۳	۷-۹ خلاصه
۴۴۶	منابع
۴۴۹	فصل هشتم: فرار مالیاتی و اقتصاد سیاه
۴۴۹	۸-۱ مقدمه
۴۵۰	۸-۲ فعالیتهای فرار
۴۵۳	۸-۳ اجتناب از مالیات: مفرهای مالیاتی در مقابل سلاحهای سیاسی
۴۵۴	۸-۴ مالیات و اقتصاد غیررسمی
۴۵۷	۸-۵ فرار مالیاتی به مثابه یک جرم
۴۶۰	۸-۶ میزان فرار از مالیات و اجتناب از مالیات چقدر است؟
۴۶۹	۸-۷ نقدی بر تحلیل اقتصادی فرار مالیاتی
۴۷۶	۸-۸ راهکار سیاستی برای مسئله فرار مالیاتی
۴۸۲	۸-۹ اندازه‌گیری اقتصاد سیاه
۴۸۳	۸-۹-۱ داده‌های «بازار»
۴۸۵	۸-۹-۲ رهیافت رفتاری
۴۸۶	۸-۹-۳ تحقیق مستقیم
۴۸۶	۸-۹-۴ آرای متخصصان
۴۸۷	۸-۱۰ اهمیت هنجاری اقتصاد سیاه
۴۹۰	۸-۱۱ خلاصه
۴۹۲	منابع

مقدمه مترجم

اقتصاد بخش عمومی، به عنوان چارچوب تحلیل رفتار اقتصادی دولت، در دهه‌های گذشته پیشرفتهای زیادی داشته است. این حوزه اقتصاد تا اواسط قرن گذشته به طور سنتی در رویکرد «مالیه عمومی سنتی»^۱ مطرح بود. نظریه پردازان این رویکرد بر مبنای آموخته‌های نئوکلاسیکی اقتصاد بیشتر در مورد پیامدهای نقش دولت در اقتصاد تحلیل می‌کردند. آنها متمرکز بودند بر موضوعاتی همچون آثار مالیاتها و مخارج دولت بر عملکرد مقولات اقتصادی مانند عرضه نیروی کار، سرمایه‌گذاری و پس‌انداز و نیز مباحثی مانند ماهیت، ویژگیها و قیمت‌گذاری کالاهای عمومی را پی‌گیری می‌کردند. به همین دلیل، «نئوکلاسیک‌های» اوایل قرن بیستم اعتقاد داشتند که دولت فقط در موارد شکست بازار باید در اقتصاد دخالت کند. یکی از مهم‌ترین و اساسی‌ترین فروض «مالیه عمومی سنتی» این بود که «دولت» یک موجود خیرخواه^۲ است و با رفتار پدرسالارانه^۳ در پی حداکثرسازی رفاه اجتماعی است.

اما، در مکتب «انتخاب عمومی»^۴ که از دهه ۱۹۶۰ شروع شده است اقتصاددانان به جعبه سیاهی به نام دولت وارد می‌شوند و در چرایی و نحوه انتخاب سیاستها در فرایندهای تصمیم‌گیری جمعی، خصوصاً سازمان دولت، بحث می‌کنند. بنابراین، آنها برخلاف نظریه‌پردازان مالیه سنتی بر بازار سیاست و جنبه‌های غیراقتصادی سیاستهای دولت متمرکز می‌شوند و فرض دولت خیرخواه را کنار می‌گذارند.

ساختار کتاب حاضر به گونه‌ای است که رویکرد مالیه عمومی سنتی را در برابر

1. traditional public finance

2. benevolent

3. paternalist

4. public choice

رویکرد انتخاب عمومی مورد تحلیل قرار می‌دهد و در مباحث مختلف، دیدگاههای دو رویکرد را با یکدیگر مقایسه می‌کند. این ویژگی کتاب به خوانندگان کمک می‌کند به طور هم‌زمان با دو رویکرد آشنا شوند و نتایج تحلیلی آنها را با شرایط دنیای واقعی بهتر ارزیابی کنند. این ساختار باعث شده است که کتاب حاضر در بین کتابهای موجود بخش عمومی از این لحاظ کم‌نظیر باشد.

کتاب *مالیه عمومی و انتخاب عمومی* نخستین بار در سال ۱۹۹۳ چاپ شد، تا اینکه در سال ۱۹۹۸ چاپ دوم این کتاب با اصلاحات و اضافات فراوانی وارد بازار شد. در چاپ دوم، مطالب تکمیلی بسیار، مباحث نظری جدید و نتایج مطالعات تجربی به آن اضافه گردید.

این کتاب، با وجود آنکه یک کتاب درسی دانشگاهی است، ولی برای کارشناسان و مسئولان دولتی نیز بسیار راهگشاست. کتاب برای تدریس درس اقتصاد بخش عمومی در سطح کارشناسی ارشد مناسب است؛ با این حال، مطالعه آن به دانشجویان کارشناسی که به مطالعات عمیق‌تر علاقه‌مندند نیز توصیه می‌شود. دانشجویان دوره دکتری تخصصی اقتصاد بخش عمومی، به ویژه آنان که در سطح کارشناسی ارشد این درس را نگذرانده‌اند و یا نیاز دارند که تقابل دو رویکرد اصلی را در مباحث بخش عمومی مطالعه کنند، از مطالعه این کتاب بهره‌جویی خواهند برد.

مثالهای متعددی که از انگلستان، ایالات متحده آمریکا و اتحادیه اروپا مطرح شده‌اند ساختار مالیاتی، نظام حکومتی، ترکیب مخارج دولتی و نحوه عرضه کالاهای عمومی را در این کشورها معرفی می‌کنند و آنها را مورد تحلیلهای کاربردی قرار می‌دهند. مشخص است که این مثالهای بومی به دانشجویان ایران اطلاعات محدودی منتقل می‌کنند، اما به دلیل رعایت امانت مثالها حفظ شدند و یکی از برنامه‌های کاری گروه تهیه و تدوین این کتاب این است که انشاءالله در آینده کتابی در این زمینه تألیف شود که حاوی مثالهای ایران باشد.

به دلیل حجم زیاد کتاب ناچار شدیم ترجمه فارسی آن را در دو جلد تقدیم کنیم و فعلاً ترتیب فصل‌بندی کتاب را حفظ کردیم. بنابراین، جلد اول و دوم این کتاب

منطبق بر سرفصلهای آموزشی اقتصاد بخش عمومی یکک و دو نیست. برحسب پیشنهادهای اساتید و دانشجویان گرامی و برای تطبیق بیشتر با سرفصلهای آموزشی دانشگاهها در چاپهای بعدی اصلاحات متناسب صورت خواهند گرفت.

به حمدالله کتب زیادی در زمینه بخش عمومی به زبان فارسی وجود دارد، ولی عمده آنها در سطح کارشناسی هستند و عمدتاً با رویکرد مالیه عمومی سنتی ترجمه و یا تألیف شده‌اند. این کتاب برای نخستین بار مباحثی را در سطحی بالاتر مطرح می‌کند و حاوی رویکردی متفاوت است. لذا، از لحاظ به کارگیری اصطلاحات مناسب و انتقال مطالب احتمالاً کاستیهایی خواهد داشت. از این رو، از استادان عزیز، دانشجویان گرامی، از صاحب نظران و خوانندگان محترم تقاضا داریم این کاستیها را منعکس کنند و پیشنهادهای خود را برای بهبود کتاب در چاپهای بعدی مطرح نمایند.

بسیار شایسته است از تمامی عزیزانی که در کار گروه ترجمه همکاری زیادی داشتند صمیمانه تشکر کنم. اعضای این کار گروه عبارت‌اند از: آقایان آرش اسلامی، علی چشمی (دانشجوی دکتری)، دکتر هادی امیری، و دکتر علی نصیری اقدم (که در ویرایش علمی کتاب مساعدت داشتند). از دانشجویان گرامی دوره‌های دکتری دانشگاههای تهران، امام حسین (ع) و امام صادق (ع) و پژوهشگاه حوزه و دانشگاه که کاستیهای کتاب را یادآور شدند تشکر ویژه دارم. از آقای مهدی قنوتی نیز که ویرایش ادبی کتاب را از طرف سازمان سمت برعهده داشتند کمال تشکر را دارم. همچنین شایسته است از تمامی کسانی که در مراحل مختلف ترجمه این کتاب زحمت حروفچینی و ترسیم نمودارها را برعهده داشتند صمیمانه تشکر نمایم. این ترجمه بدون تلاش چندساله کارشناسان و مسئولان سازمان سمت برای چاپ آماده نمی‌شد، از تمامی آنها سپاس گزارم. با وجود این، از اینکه به دلیل مشغله‌های غیردانشگاهی اینجانب، کار ترجمه به درازا کشید از خوانندگان عذرخواهی کرده، یادآور می‌شوم تمامی کاستیهای ترجمه برعهده مترجم است.

الیاس نادران

تهران، زمستان ۱۳۸۸